

Między opisem a normą – współczesne opcje metodologiczne

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej

3 grudnia 2013 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa, zatytułowana: *Między opisem a normą – współczesne opcje metodologiczne*. Została zorganizowana przez Katedrę Metodologii Nauk KUL. Poza prelegentami z KUL, odczyty wygłosili goście z innych polskich uczelni: z Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Warszawskiego i Akademii Ignatianum. Postawiony problem reflektowali w kontekście różnych dziedzin filozofii i dyscyplin naukowych: logiki, metodologii, epistemologii, etyki, pedagogiki, socjologii, politologii, historii. Na tę swoistą interdyscyplinarność konferencji wskazała, wprowadzając do konferencji, Pani Prodziekan dr hab. Monika Walczak.

Pierwszy wykład, przygotowany wraz z ks. prof. A. Bronkiem, wygłosił dr Stanisław Majdański. Został on zatytułowany *Ku praxis: z praktycznych problemów aktywności językowo-poznawczej*. Prelegent uwzględnił w nim stan badań dotyczących tego zagadnienia w środowisku lubelskim (J. Kalinowski, S. Kamiński, L. Koj). Wskazał na różne aktywności zdaniowo-sądowe, dalej na przeświadczenia-przekonania oraz dyspozycje do działania, które konstytuują naukę rozumianą jako sfera przekonanych uzasadnionych i prawdziwych. Czynniki te – jak podkreślił – funkcjonując w ich mieszanii, skutkują niekiedy kategorialnymi paradoksami, np. rezygnuje się z wyjaśniania na rzecz wyjaśniającego opisu. Zgłębiając tę problematykę, zarysował jej metafizyczne, logiczne i etyczne konotacje. Mottem spotkania uczynił hasło: *Rozróżniać, ale nie oddzielać*. Zachęcając do dyskusji, postawił pytanie: *Jak się ma element rekomendujący do opisowo-wyjaśniającego?*

Refleksję nad stosunkiem opisu do normy w kontekście metodologicznym kontynuował dr Marcin Koszowy (*Teoria argumentacji w ujęciu opisowym i normatywnym*) oraz doktoranci – mgr Michał Tatarczak (*Deskryptywna filozofia nauki Geralda Holtona*) i mgr Piotr Biłgorajski (*Eksperymenty myślowe jako narzędzie badawcze w filozofii*).

Pierwszy z prelegentów omówił tendencje opisowe (charakterystyka technik komunikacji) i normatywne (formułowanie norm) we współczesnych badaniach nad argumentacją, wskazując również na tendencję unifikującą. Przedstawiciele tego ostatniego rozwiązania uznają za zasadny tak opis metod, jak i opracowywanie norm argumentowania, odchodząc od rozstrzygania na rzecz jednego z postępowań. Drugi z prelegentów wskazywał na obecne w filozofii nauki tendencje do odchodzenia od poszukiwania „właściwych” metod oceniania w nauce, na rzecz podejścia opisowego – odkrywania metodologicznych standardów i procedur faktycznie wykorzystywanych w praktyce. Tak tworzona adekwatna filozofia nauki doprowadziła m.in. do odkrycia tzw. założeń tematycznych, np. przekonanie, że istnieje cząstka elementarna. Nie mają one natury naukowej, przyjmowane są zasadniczo nieświadomie, a jednak warunkują i rozwój nauki, i naukowca. Piotr Biłgorajski, trzeci z prelegentów, podjął natomiast zagadnienie eksperymentów myślowych. Wskazując wysuwane przeciw nim zarzuty (nie zastąpią eksperymentów rzeczywistych; są „pompami intuicji” tworzącymi złudzenia; oddalają od nauki w stronę *science fiction*; wyrażają brak umiejętności jasnego formułowania argumentów), omówił tak ich rolę heurystyczną, jak i problematyczność nowości uzyskanej w ten sposób wiedzy.

W kontekście logiki zagadnienie będące przedmiotem konferencji podjął o. dr hab. Marcin Tkaczyk (*Oceny i normy w światach możliwych*) oraz ks. dr Robert Kublikowski (*Normatywny aspekt wnioskowania*).

O. M. Tkaczyk wychodząc od Hume’owskiej krytyki przejścia od zdań faktualnych do normatywnych, podjął problem uzasadnienia tych ostatnich. Możliwość wskazania relacji pomiędzy opisowym a normatywnym komponentem informacji dostrzegł w semantyce relacyjnej, opierającej się na pojęciach świata możliwego i dostępności takich światów. Wskazał takie modele oraz ich filozoficzną interpretację. Ks. R. Kublikowski zaprezentował natomiast przejawy normatywności wnioskowań. Zaliczył do nich m.in. zabieg oceniania wnioskowań według warunków poprawności oraz charakterystyczne określenia czynności naukowych, wytworów, stanów, np. uprawnienie, akceptacja, prawomocność, zobowiązanie, dobre i złe racje.

Normatywnością w epistemologii zajął się dr Marek Pepliński (*Zagadnienia normatywne epistemologii obecne w aktualnych dyskusjach filozofii analitycznej i próba ustalenia ich miejsca w tradycyjnym podziale topików epistemologicznych*). Wychodząc od podziału zagadnień dokonanych przez Kazimierza Ajdukiewicza (źródła poznania,

jego granice, zagadnienie prawdy), zaprezentował modyfikację tego podziału dokonaną przez Jana Woleńskiego (uzupełnienie o teorię wiedzy) i zaproponował swoje rozwiązanie – połączenie zagadnień prawdy i wiedzy. Jego zdaniem, przynależą one do jednego, szerszego niż ich suma, zbioru tematycznego. Przy okazji wskazał na szereg innych zagadnień normatywnych w epistemologii – wartości poznawcze, wartościowe poznawczo stany umysłowe, nośniki wartości, uzasadnianie ocen i norm.

W dziedzinie etyki zagadnienie normatywności podjął dr Piotr Duchliński (*Uwagi na temat źródeł normatywności*) oraz s. prof. Barbara Chyrowicz (*Kognitywna neurobiologia jako podstawa moralności*).

Dr Piotr Duchliński zwrócił uwagę na pluralizm pojmowania normatywności w różnych koncepcjach etyki. U ich podstaw – twierdził – leżą wstępne przedzałożenia. Chodzi o przedzałożenia metodologiczne (problem natury poznania etycznego, autonomii etyki), epistemologiczne (sposób poznania) czy ontologiczne (przedmiot). One decydują o tym, jakie źródło normatywności uważane jest za wartościowe. Przedstawiając tę problematykę, wskazał potrzebę interdyscyplinarnego badania normatywności, które obejmowałoby zagadnienia epistemologiczne, ontologiczne i antropologiczno-aksjologiczne. Siostra Profesor zwróciła uwagę na nowy kontekst refleksji nad normami, generowany przez rozwój nauk interdyscyplinarnych. Jedną z nich jest neurobiologia kognitywna (neuronauka poznawcza), badająca związki zachodzące między układem nerwowym a procesami poznawczymi. Poznanie i emocje postrzegane są w niej jako uzależnione od procesów zachodzących w mózgu. Podejście to rodzi pytania doniosłe etycznie, np.: „Czy wolność i odpowiedzialność są przez to ograniczone?”, „A może nawet zniesione?”. Odpowiedź na te pytania mogłaby dać neurotyka. Zawiera ona dwa działy: etykę neuronauki oraz neuronaukowe podstawy etyki. Badania dotyczące funkcjonowania układu nerwowego człowieka mogą zatem ukazać ewentualne uwarunkowanie rozumienia etyki, ponieważ formułowane przez nas normy mogą być albo determinowane przez struktury nerwowe (stanowisko naturalistyczne), albo, przynajmniej, rozumne i wolne działanie człowieka może okazać się ograniczone. To jednak domaga się rozwoju dotychczasowych badań.

Problem stosunku opisu do normy we współczesnej pedagogice zarysowała dr Agnieszka Salamucha (*Opisowe i normatywne pojęcia resocjalizacji. Uwagi na temat języka pedagogiki*). Analizując wybrane definicje terminu „resocjalizacja”, ujawniła opisową i normatywną funkcję tego pojęcia w typowych dla siebie kontekstach. Wskazują na to wyrażenia używane w definicjach: modyfikacja postaw; przemiana

człowieka; wymazanie dotychczasowych treści, wprowadzenie nowych; pozytywna reintegracja; celowościowe postępowanie korygujące; rekonwalescencja. Podkreślała, że nie zawsze da się łatwo odróżnić jedną funkcję od drugiej.

Dr Rafał Wierchostawski, nawiązując do Stephen P. Turnera, ukazał podjętą problematykę na terenie socjologii (*Przeciwko mitom normatywności. Argument Stephen P. Turnera: próba oceny*). Argumentacja tego autora na rzecz stanowiska indywidualistycznego powiązanego z miękkim naturalizmem jest – jak wskazywał – alternatywą do podejścia normatywistycznego.

Problem normatywności w politologii przedstawił mgr Łukasz Cięgotura (*Rola politologa w społeczeństwie. Normatywny wymiar nauki o polityce*). Wskazał na istniejące w politologii opozycyjne stanowiska: z jednej strony – politolodzy określają normy rządzące społeczeństwem i ulepszają funkcjonowanie instytucji rządowych, z drugiej – zastrzega się, by nie głosili zdań normatywnych, nie formułowali postulatów mających na celu ulepszanie rzeczywistości państwowej. Jego zdaniem, nauka o polityce spełnia zarówno cel teoretyczny, jak i praktyczny, a dychotomia opis-norma przestaje mieć tu rację bytu.

Opisowość-normatywność w naukach historycznych analizował dr hab. Hubert Łaskiewicz (*Henri-Irénée Marrou – idiograficzność historii*). Nawiązał do dyskusji na temat idiograficznego czy nomotetycznego charakteru nauki. Zdaniem Marrou, ta opozycja nie jest właściwa dla historii. Marrou – w odpowiedzi na zarzuty – zaproponował uwzględnienie perspektywy antropologicznej (rolę podmiotu poznającego) oraz doskonalenie reguł zapewniających poznanie przeszłości.

Problem konferencji wyrażony w temacie *Między opisem a normą* został zatem ukazany w różnych kontekstach naukowych. Jest to niewątpliwym atutem tego spotkania. Nie wszyscy prelegenci podjęli wprost zagadnienie stosunku opisu do normy, nie wszyscy dookreślili swoje stanowisko w tym temacie. To właśnie, jak i brak szerszej dyskusji podsumowującej, można uznać za niedomóg tej konferencji. Niemniej, była czasem rzetelnych wystąpień. Pozwoliła zapoznać się przynajmniej z niektórymi współczesnymi tendencjami metodologicznymi w podjętym temacie. Dodatkowym atutem konferencji było także spotkanie wychowanków katedry metodologii, pracujących dziś na różnych uczelniach, umożliwiające wymianę perspektyw naukowych. Należy życzyć organizatorom i prelegentom dalszej owocnej współpracy.